

TEMATICA EXPOZIȚIEI PERMANENTE

- 1. IUDAISM, CREȘTINISM ÎN ANTICHITATE, FILIAȚIE, BIBLIA EBRAICĂ ȘI NOUL TESTAMENT. RĂSPANDIREA EVREILOR ÎN LUME, ÎN IMPERIUL ROMAN**
- 2. PRIMELE PREZENȚE ALE EVREILOR ÎN DACIA ROMANĂ**
- 3. EVREII ÎN EVUL MEDIU ÎN ȚĂRILE ROMÂNE ȘI TRANSILVANIA**
- 4. SECOLUL XVIII - DRUMUL CĂTRE MODERNITATE**
- 5. SECOLUL XIX, PRIMA JUMĂTATE - REVOLUȚIA DE LA 1848**
- 6. TENTATIVELE DE EMANCIPARE: A. I. CUZA, RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ ȘI PARTICIPAREA EVREILOR, CONFERNIȚA DE LA BERLIN**
- 7, 8, 9. VIAȚA COMUNITARĂ, ASKENAZI, SEFARZI, NEOLOGI, ORTODOCȘI, ISTORIA EVREILOR DIN BASARABIA, BUCOVINA, TRANSILVANIA, ÎNCEPUTURLE SIONISMULUI**
- 10. STATUTUL JURIDIC AL EVREILOR, ANTISEMITISM, ELITE ROMÂNEȘTI PRO ȘI CONTRA, DISCRIMINARE, EXPULZĂRI, EMIGRARE**

- 11. EVREII ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL, CONFERINȚELE DE PACE ȘI STATUTUL EVREILOR**
- 12. CONTRIBUȚIA EVREILOR LA MODERNIZAREA ROMÂNIEI**
- 13. ANTISEMITISM INTERBELIC ȘI HOLOCAUST ÎN ROMÂNIA**
- 14. EVREII ÎN PERIOADA COMUNISTĂ, EVREII ȘI COMUNISMUL, ANTISEMITISM ÎN PERIOADA COMUNISTĂ, VÂNZAREA ȘI EMIGRAREA EVREILOR**

Cronologie – Istoria evreilor din România

1. IUDAISM, CREȘTINISM ÎN ANTICHITATE, FILIAȚIE, BIBLIA EBRAICĂ ȘI NOUL TESTAMENT. RĂSPÂNDIREA EVREILOR ÎN LUME, ÎN IMPERIUL ROMAN
2. PRIMELE PREZENȚE ALE EVREILOR ÎN DACIA ROMANĂ
3. EVREII ÎN EVUL MEDIU ÎN ȚĂRILE ROMÂNE ȘI TRANSILVANIA

Sec. II e.n. Primele mențiuni despre prezențe iudaice pe teritoriul Daciei romane: inscripții cu nume de persoane de origine iudaică; piatră de inel cu o inscripție iudaică descoperită la Sarmisegetuza.

EVUL MEDIU

Sec. XII (a doua jumătate). Benjamin de Tudela scrie despre valahii sud-dunăreni și relațiile lor cu evreii.

Prima jumătate a secolului al XIV-lea. Se amintește de existența unui cartier evreiesc la Cetatea Albă (Bolgrad-Basarabia, astăzi în Republica Moldova).

1473-1474. Acreditarea medicului evreu Isac Beg, trimisul sultanului Uzun Hassan la Curtea domnitorului Ștefan cel Mare.

1550 (circa). Prima atestare documentară cu privire la existența unei comunități sefarde în București.

1593-1594. Relatarea geografului italian Giovanni Antonio Magini (1555-1617) despre prezența evreilor în Moldova.

18 iunie 1623. Acordarea unui Act de privilegii evreilor din Transilvania de către Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei.

1640. Confirmare documentară despre existența unor medici evrei la Curtea domnitorului Vasile Lupu.

1640. *Pravila de la Govora* cu o prevedere specială pentru statutul evreilor ce se convertesc la creștinism. Legea conține mai multe pasaje cu caracter antiiudaic care încurajează segregarea evreilor.

1646. Apare la Iași *Cartea românească de învățătură*, culegere legislativă emisă sub domnia lui Vasile Lupu. Aceasta conține prevederi juridice referitoare la evrei.

1653. Apariția la Veneția a cronicii rabinului Neta Nathan Hannover, în care relatează despre adăpostirea unor evrei în Moldova refugiați din Ucraina în timpul răscoalei cazacilor condusă de Bogdan Hmelnițchi. Nathan Hannover a funcționat ca rabin la Iași la sfârșitul secolului al XVII-lea.

1656-1657. Preotul suedez Conrad Iacob Hildebrandt relatează despre existența unor comunități evreiești la Iași, Soroca (Moldova) și la Alba Iulia (Transilvania).

- 1657.** Mențiuni documentare despre existența unor comunități evreiești la Craiova și Târgoviște.
- 1676-1677.** Cea mai veche piatră tombală descoperită în cimitirul evreiesc din Piatra Neamț datează din 1676-1677.
- 1686.** Mențiune despre existența unei sinagogi în mahalaua curelarilor din Iași.

4. SECOLUL XVIII - DRUMUL CĂTRE MODERNITATE

- 1694-1701.** Mențiuni despre *breasla jidovilor* în condica vistieriei Țării Românești din timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu.
- 1698.** Mențiune documentară despre o sinagogă la Focșani.
- 1702-1704.** Mențiuni documentare despre activitatea unor medici și farmaciști evrei la Curtea domnitorului Constantin Brâncoveanu.
- 1715.** Data celei mai vechi inscripții funerare păstrată în cimitirul evreiesc din București (din str. Sevastopol).
- 1719.** Poarta otomană instituie Hahambașia, aceasta având un caracter ereditar. Titlul de Hahambașa a fost conferit rabinului Naftali Cohen (1649-1719), mare erudit și cabalist. Instituția Hahambașiei a fost desființată în 1834.
- 1720-1721.** Conscripția populației în unele comitate din nord-vestul Transilvaniei. Sunt menționați evreii.
- 1727-1743.** Condica domnitorului Constantin Mavrocordat conține importante informații despre existența evreilor în Moldova.
- 1731.** Crearea Confreției Sacre (Societate evreiască pentru înhumarea morților și îngrijirea bolnavilor) a evreilor din Oradea.
- 1741.** Comunitatea din Iași adoptă o hotărâre cu privire la alegerea anuală a membrilor conducerii laice a obștei.
- aprilie 1756.** Primul hrisov domnesc (cunoscut până acum) de confirmare în funcție a unui hahambașa – conducătorul suprem al obștei evreilor din Moldova și Țara Românească.
- 1774.** Recensământul populației din Moldova efectuat de administrația militară rusă. Au fost înregistrați în jur de 1.300 familii de evrei.
- 18 august 1780.** Hrisovul domnesc al lui Constantin Moruzi, domn al Moldovei, prin care aprobă întemeierea de către evrei a târgului Șoldănești (Fălticeni). La sfârșitul sec. XVIII s-au înființat târguri pe unele moșii din Moldova cu participarea evreilor: Vlădeni (1792), Șoldănești (1780), Târgu-Frumos (1763). În baza unui contract încheiat între boierul proprietar de moșie și particulari, comercianții și meșteșugarii evrei populau noua localitate.

5. SECOLUL XIX, PRIMA JUMĂTATE- REVOLUȚIA DE LA 1848

- 1801.** La București acuzația de omor ritual a dus la descinderea mulțimii în cartierul evreiesc și uciderea a zeci de evrei.
- 1803.** În *Condica liuzilor* privind cuantumul dărilor încasate de visteria Moldovei au fost înregistrați aproximativ 3.000 evrei capi de familie.
- 1804.** Ordinul lui Alexandru Constantin Moruzi, domnitorul Moldovei, privind reînnoirea interdicției pentru evrei de a lua moșii în arendă.
- 1816-1817.** Se alcătuieste *Codul lui Callimachi*, domn al Moldovei. Art. 1431 stipula că jidovii au voie să cumpere dughene în orașe.
- 1818.** Ioan Gheorghe Caragea, domn al Țării Românești, aprobă cererea comunității sefarde din București de a construi o sinagogă în mahalaua Popescului.

EPOCA MODERNĂ

- 1831-1832.** Începe aplicarea prevederilor *Regulamentelor Organice* în Țara Românească și, respectiv în Moldova. Evreii, fiind necreștini, sunt considerați străini de drepturi politice.
- aprilie 1834 – iunie 1849.** Domnia lui Mihai Sturdza în Moldova, care adoptă măsuri favorabile evreilor, dar și restrictive. Printre cele favorabile menționăm încurajarea așezării evreilor în Moldova, înmulțirea târgurilor, a iarmaroacelor și a zilelor de târg.
- 1843.** S-a înființat Obștea Evreilor Lehi Pământeni (O.E.L.P.), care, în timp a devenit principala comunitate a evreilor bucureșteni. Două sinagogi importante au fost construite din inițiativa și cu sprijinul O.E.L.P.: *Sinagoga Mare* și *Templul Coral*, ambele în București. În 1874 O.E.L.P. se autodizolvă încheindu-se astfel o perioadă din istoria comunității evreiești din București. Continuatoarea O.E.L.P. a fost congregația Templului Coral. Din 1895, cu aprobarea Ministerului Cultelor, congregația Templului Coral a căpătat titulatura de „Comunitate”. Comunitatea Evreilor de Rit Occidental (sefard) din București a funcționat până în 1919.
- 1846-1847.** Construirea și inaugurarea Sinagogii Mari, din București.
- 1848.** Primul eveniment politic de răsunet în care s-au implicat evreii din Moldova și Țara Românească a fost revoluția din 1848. Participarea a fost semnificativă prin implicarea unor intelectuali și meseriași evrei la revoluție. Bancherii evrei Davicion Bally și Hillel Manoah, precum și pictorii C.D. Rosenthal și Barbu Iscovescu sprijină activ revoluția.
- 9 iunie 1848.** *Proclamația de la Islaz*. Art. 21 prevedea „Emanciparea israeliților”.
- august 1848.** Publicarea programului revoluției din Moldova, redactat de către Mihail Kogălniceanu. Stipulează emanciparea graduală a israeliților.

SECOLUL XIX A DOUA JUMĂTATE

6. TENTATIVELE DE EMANCIPARE: A. I. CUZA, RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ ȘI PARTICIPAREA EVREILOR, CONFERNIȚA DE LA BERLIN

7, 8, 9. VIAȚA COMUNITARĂ, ASKENAZI, SEFARZI, NEOLOGI, ORTODOCȘI, ISTORIA EVREILOR DIN BASARABIA, BUCOVINA, TRANSILVANIA, ÎNCEPUTURILE SIONISMULUI

10. STATUTUL JURIDIC AL EVREILOR, ANTISEMITISM, ELITE ROMÂNEȘTI PRO ȘI CONTRA, DISCRIMINARE, EXPULZĂRI, EMIGRARE

- 28 august 1852.** Inaugurarea la București a școlii israelito-române cu limbă de predare română.
- 22 martie 1857.** Apare „Israelitul Român”, la București, cel dintâi periodic evreiesc din Țările Române, în limbile română și franceză.
- 1857.** S-a fondat Templul Coral din București, sub titulatura de „Comunitatea Cultului Israelit”. Scopul acestei instituții era limitat la construirea unui templu modern, a cărui piatră de temelie a fost pusă la 21 iulie 1864. Templul a fost inaugurat abia în 6 iulie 1867.
- 24 ianuarie 1859.** Unirea Moldovei cu Țara Românească. S-a creat Statului Român. Alegerea lui Alexandu Ioan Cuza în funcție de prim domn al României moderne (1859-1866).
- 1864.** Discursul domnitorului Alexandru Ioan Cuza în care promite emanciparea graduală a israeliților din România.
- 1866.** Abdicarea lui Al. I. Cuza. Carol I de Hohenzollern devine domn al României.
- 1866.** Promulgarea primei Constituții a României moderne. Art. 7 stipula: *numai locuitorii creștini pot obține calitatea de cetățean român*. Evreii pământeni devin apatrizi.
- 1867.** Evreii din Ungaria, implicit și cei din Transilvania devin cetățeni maghiari, având drepturi egale cu ceilalți locuitori ai țării.
- 1877-1878.** Războiul pentru cucerirea independenței de stat a României. Populația evreiască acordă sprijin material; evreii mobilizați sub arme participă la război pe câmpul de luptă. Se înființează o ambulanță evreiască, „Zion”, care prestează servicii sanitare pe front.
- 10 mai 1877.** România și-a declarat independența față de Imperiul otoman. La 10 mai 1881 Carol I era încoronat rege al Regatului României.
- 1879** Sub presiunea Congresului de pace de la Berlin s-a modificat art. 7 al Constituției și necreștinii au obținut dreptul de a dobândi cetățenie română. Sunt încetățeniți 888 de evrei pentru participarea și sprijinul acordat războiului de independență. Totuși problema evreiască nu s-a rezolvat. Încetățenirea a fost individuală, fiecare caz trebuia votat în parlament. Rezolvarea unei cereri dura peste zece ani; până în anul 1913 autoritățile au încetățenit în jur de 2000 persoane, inclusiv cei 888 de participanți la războiul de independență.
- 30 decembrie 1881 – 1 ianuarie 1882.** A avut loc la Focșani prima conferință sionistă. Au fost prezenți membrii a peste 50 de societăți de colonizare. În august 1882 a plecat, din Galați, primul vas de

colonizare (vasul „Tetis”), cu 228 de evrei din Moinești, Focșani și alte localități din Moldova. Ei au fondat primele colonii agricole din Palestina: *Roș Pina* și *Sichron Iacov* (existene și azi).

- 1897.** Participarea reprezentanților mișcării sioniste din România la primul Congres Internațional al mișcării sioniste de la Basel.
- 1899.** Recensământul populației din România. Sunt înregistrați 266.652 de locuitori evrei, 4,5% din totalul locuitorilor României.
- 1909.** Înființarea Uniunii Evreilor Pământeni (UEP), având ca scop principal obținerea dreptului la cetățenia română pentru toți evreii pământeni.
- 1910.** Se înființează Partidul Naționalist Democrat, de către N. Iorga și A. C. Cuza, care în programul său propunea o „soluție naționalistă problemei evreiești”, ce urmărea în final „eliminarea evreilor, înlocuirea lor gradată din toate ramurile de activitate”.
- 1913.** Apare lucrarea lui N. Iorga intitulată *Istoria Evreilor din Țerile Noastre*. Deși cu orientare antievreiască, este prima sinteză a unui istoric român despre evreii din România.

EPOCA CONTEMPORANĂ

11. EVREII ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL, CONFERINȚELE DE PACE ȘI STATUTUL EVREILOR

12. CONTRIBUȚIA EVREILOR LA MODERNIZAREA ROMÂNIEI

- 1916 – 1919.** Războiul pentru reîntregirea teritorială a României. Au participat voluntar în război peste 23.000 de evrei, 10% din totalul populației evreiești din țară, dintre care: au căzut pe front 882, peste 700 au fost răniți, 825 decorați.
- 24 ianuarie 1919.** Apare primul număr al cotidianului sionist în limba română *Mântuirea*, organul de presă al *Federației Sioniste*. Reprezentanții *Federației Sioniste* urmăreau recunoașterea naționalității evreiești în România prin acordarea unei complete autonomii politice, culturale și religioase. Sediul Federației Sioniste s-a mutat în 1919 de la Galați la București.
- 9 decembrie 1919.** Este adoptat Tratatul minorităților; se recunoaște cetățenia română tuturor evreilor României Mari.
- 20 mai 1922.** Se înființează *Asociația Studenților Creștini* (ASC) – va deveni un mediu propice pentru ideologia legionară. Președintele Asociației este Corneliu Zelea Codreanu. În luna decembrie a aceluiași an studenți delegați ai celor patru centre universitare (București, Iași, Cluj, Cernăuți) se adună la București pentru a formula o listă unificată de cereri. Se declară grevă în universități. Printre cererile studenților s-au aflat: introducerea principiului *numerus clausus*, obligativitatea studenților evrei de la medicină de a furniza cadavre evreiești pentru disecție, expulzarea evreilor veniți din provinciile anexate de România după august 1919.
- 4 martie 1923.** A.C.Cuza a constituit Liga Apărării Național Crestine (LANC); sigla Ligii a fost tricolorul românesc cu o zvastică neagră într-un cerc galben în mijlocul steagului.

24 februarie 1924. Este promulgată *Legea asupra dobândirii și pierderii naționalității române* (Legea Mârzescu). În conformitate cu reglementările acestui act normativ, urmau să se creeze comisii care funcționau pe lângă Curtea de Apel și care aveau menirea de a întocmi listele cu cetățenii români. Un termen de 40 de zile era prevăzut pentru toți locuitorii teritoriilor alipite care doreau să conteste decizia acestor comisii.

24 iunie 1927. Corneliu Zelea Codreanu și adepții săi părăsesc Liga Apărării Național Creștine și pun bazele Mișcării Legionare organizând “Legiunea Arhanghelului Mihai”; publică revista bilunară *Pământul strămoșesc* [primul număr apare la 1 august 1927].

4 decembrie 1927. Congresul studenților creștini din România ale cărui lucrări s-au deschis la Oradea; dezbaterile s-au desfășurat în jurul “problemei evreiești”. Au fost agresați locuitorii evrei ai orașului, au fost atacate și jefuite magazinele evreiești, au fost devastate sinagogile din oraș. Atacurile s-au repetat în Cluj, Huedin, Ciucea, Războieni, Brașov, Timișul de Jos, Predeal, Ghimeș, Târgu Ocna, Chișinău, Iași, București.

22 aprilie 1928. Apare Legea cultelor. Legea reglementa statutul juridic al comunităților evreiești din România de rit ortodox, sefard și neolog.

13 aprilie 1930. C.Z.Codreanu înființează *Garda de Fier*.

iulie-august 1930. Incidente antisemite în Borșa – este incendiat cartierul evreiesc al orașului, locuitorii evreii sunt obligați să se refugieze în pădurea din apropiere. Tot în iulie 1930, au loc tulburări antisemite în sudul Bucovinei, locuințele evreiești au fost atacate, campania este dusă de membrii Gărzii de Fier; Sinagoga din Suceava a fost distrusă.

4 mai 1931. Partidul Evreiesc din Regat se transformă în Partidul Evreiesc din România. Noua formațiune politică are primul congres la 7-8 noiembrie 1933. Aici sunt enunțate principiile fundamentale ale organizației: solidaritatea cu națiunea română, apărarea drepturilor civile și politice prevăzute de Constituție și asigurarea deplinei egalități civice pentru cetățenii de origine evreiască.

9-10 decembrie 1933. Este desființată *Garda de fier*. Mai multe mii de membri sunt arestați.

iulie 1934. „*Legea pentru utilizarea personalului românesc în întreprinderi*” cerea ca minimum 80% din personalul din economie, industrie, comerț și antreprize civile și cel puțin jumătate din conducerea administrativă să fie de origine română. Restul de 20% puteau fi cetățeni străini, de preferință căsătoriți cu românce și având copii). Președintele consiliului de administrație nu putea fi decât etnic român. Legea din 1934 este completată de un Regulament emis la 23 ianuarie 1935. Conform acestui act oficial, sunt stabilite trei categorii de personal: a) cetățeni români etnici; b) cetățeni români de altă origine etnică; și c) străinii. Legea și regulamentul care i-a urmat au favorizat introducerea criteriului originii etnice în angajarea personalului în industrie.

10 decembrie 1934. Garda de Fier este reconstituită sub denumirea *Totul pentru Țară*, partid politic care va participa la alegerile din 1937 și va obține 15,56% din voturi.

14 iulie 1935. Partidul-Național Agrar și Liga Apărării Național Creștine fuzionează și se înființează Partidul Național Creștin (PNC) condus de Octavian Goga și A. C. Cuza.

29 ianuarie 1936. Partidul Evreiesc și Uniunea Evreilor din România semnează un acord și crează Consiliul Central al Evreilor din România. Noua formațiune l-a avut ca președinte pe Wilhelm Filderman. În același an s-a creat și *Federația Uniunilor de Comunități Evreiești* din România.

22 februarie 1937. Apare primul număr din *Buna Vestire*, publicație apropiată Mișcării Legionare. Tot în 1937 apare și revista *Sfarmă Piatră*, fondată de Nichifor Crainic și care încă din primul număr anunță a se dedica valorilor naționalismului.

13. ANTISEMITISM INTERBELIC ȘI HOLOCAUST ÎN ROMÂNIA

22 ianuarie 1938. Decretul-Lege nr. 169 privind revizuirea cetățeniei. Noul act normativ anulează prevederile legale consfințite prin Constituția de la 1923 și reintroduce chestiunea actelor justificative prin care evreii care obținuseră cetățenia cu decenii în urmă trebuiau să dovedească, din nou, că au fost îndreptățiți să o primească. Consecința acestui act normativ: 73.253 familii – adică un total de 252.222 evrei (36,7%) și-au pierdut cetățenia română și au devenit apatrizi.

23 august 1939. A fost semnat la Moscova Tratatul de neagresiune germano-sovietic (**Pactul Ribbentrop-Molotov**). O anexă secretă stabilea împărțirea sferelor de influență în Europa între cele două mari puteri și făcea posibilă ocuparea Basarabiei și Bucovinei de sud de către URSS.

26 iunie 1940. România a primit un ultimatum din partea Uniunii Sovietice în care se cerea evacuarea administrației civile și a armatei române de pe teritoriul dintre Prut și Nistru cunoscut ca Basarabia și din partea nordică a regiunii Bucovina. În contextul retragerii din Basarabia și Bucovina au avut loc agresiuni fizice ale populației evreiești și acțiuni pogromiste.

30 iunie 1940. Pogromul de la Galați. Armata română a deschis focul asupra unei mulțimi de civili, omorând astfel 300 de persoane (majoritatea evrei) motivul invocat fiind refuzul cetățenilor de a se supune dispozițiilor, fuga de sub pază etc.

1 iulie 1940. Pogromul de la Dorohoi s-a soldat cu 53 de evrei uciși de către armata română în cimitirul Dorohoi și în alte zone ale orașului.

8 august 1940. Guvernul Gigurtu publică un decretul-lege privitor la starea juridică a locuitorilor evrei prin care aceștia nu mai beneficiază de aceleași drepturi cu ceilalți concetățeni. Practic, sunt retrase toate drepturile prevăzute de Constituția din 1923. Astfel, evreii au fost excluși din departamentele guvernamentale, din funcțiile publice sau comitetele de conducere a numeroase instituții și din numeroase profesii.

30 august 1940. S-a semnat *Dictatul de la Viena* prin care *Ungaria* a primit partea de nord a Transilvaniei și Maramureșul (județele Sălaj, Bistrița-Năsăud, Ciuc, Someș, cea mai mare parte a județelor Bihor, Trei Scaune, Mureș-Turda și părți din județul Cluj).

14 septembrie 1940. Se înființează *Statul Național Legionar*. România devine stat totalitar.

Octombrie 1940. Înființarea Comisiilor de Româнизare prin Decretul-lege 3361. În timpul Statului Național Legionar au fost elaborate cele mai multe dintre măsurile legislative anti-evreiești. Evreii și-au pierdut proprietățile, le-au fost interzise cele mai multe dintre activitățile și profesiile pe care le exercitau.

21-23 ianuarie 1941. La București, în timpul Rebeliunii Legionare are loc Pogromul împotriva populației evreiești. Au fost uciși cel puțin 125 evrei. Cele mai multe dintre asasinat au avut loc în pădurea Jilava, la Abator și pe șoselele Fundeni și Pantelimon.

- 21 iunie 1941.** Prin *ordinul nr. 4147*, generalul Ion Antonescu dispunea: *Evacuarea tuturor evreilor între 18 și 60 ani din satele dintre Siret și Prut în lagărul de la Târgu Jiu. (...) Era dat un termen de 48 de ore pentru realizarea acestei acțiuni. La 22 iunie 1941 începea Operațiunea "Barbarossa"*.
- 28 iunie-6 iulie 1941. Pogromul de la Iași:** Prima fază a distrugerii fizice în masă a evreilor din România. La Iași la acea dată trăiau 45 mii de evrei. S-a desfășurat la ordinul expres al lui Ion Antonescu, cerând ca orașul să fie curățat de toți evreii și ca orice evreu care va deschide focul împotriva soldaților români sau germani să fie eliminat fără milă. În acele zile sunt împușcați în curtea Chesturii poliției foarte mulți evrei, iar în "Trenurile Morții" au fost urcați cu forța peste 4500 din care au murit aproximativ 2.700. În total sunt uciși circa 13.500.
- 5 iulie 1941.** Armatele româno-germane, reunite, au intrat în Cernăuți. Au avut loc execuții sumare. La 10 octombrie se ordonă măsurile pentru înființarea ghetoului din Cernăuți și pentru deportarea tuturor evreilor ce se mai găsesc pe teritoriul Bucovinei de Nord. Pe 13 octombrie începe deportarea evreilor din ghetoul de la Cernăuți. Evreii sunt duși la gară unde sunt îmbarcați în vagoane de marfă, înghesuindu-se peste 100 de persoane într-un vagon.
- 17 iulie 1941.** Începe exterminarea și deportarea a zeci de mii de evrei din Chișinău. În doar o singură zi au fost uciși cel puțin 10 mii de evrei. La 24 iulie 1941 se înființează primele lagăre și ghetoul de la Chișinău. Armata română a concentrat aproape 25 mii de evrei lângă satul Coslav, situat pe Nistru.
- 19 august 1941.** Transnistria ajunge sub administrație românească. Guvernatorul acestei zone este numit Gheorghe Alexianu.
- 15 septembrie 1941.** Încep deportările în Transnistria. Peste 150 mii de evrei din Basarabia și Bucovina de Nord sunt deportați de regimul Antonescu în Transnistria. Mai mult de 90 mii de persoane vor muri de foamete, boli și execuții sumare.
- 9 octombrie 1941.** Încep deportările din Bucovina de Sud (Vechiul Regat) către Transnistria.
- 16 octombrie 1941.** Odessa este ocupată de către trupele române, după un asediu prelungit. La 22 octombrie Comandamentul militar românesc din oraș este aruncat în aer. Represaliile armatei române sunt îndreptate împotriva populației evreiești. La 23 octombrie 1941, militari români au ucis aproximativ 19000 evrei civili, femei, bătrâni și copii din orașul Odessa, împușcați, spânzurați, explodați, sau arși de vii. Alți aproximativ 45000 de evrei au fost trimiși de la Odessa în lagărul de concentrare Bogdanovca unde au fost asasinați aproximativ două luni mai târziu.
- 16 decembrie 1941.** Decretul-lege nr. 3415 hotărăște dizolvarea Federației Uniunilor de Comunități Evreiești și înființarea Centralei Evreilor.
- 24 februarie 1942.** A fost scufundat, în apropierea strâmtorii Bosfor, vasul Struma cu emigranți evrei. Au fost 769 morți și un singur supraviețuitor, un tânăr de 18 ani, David Stoliar. Aceștia plecaseră încă de la începutul lunii decembrie 1941 din București cu destinația Palestina. Cazul este exemplar pentru nepăsarea față de tragedia evreilor a tuturor țărilor participante la război.
- 25 mai 1942.** Recensământul romilor ordonat de I. Antonescu. S-au înregistrat romii nomazi și romii sedentari care aveau cazier. Din cele 41.000 persoane recensate 25.000 au fost deportate, 11.000 au murit în Transnistria.
- 16 octombrie 1942.** În ziarul „Timpul” din 16.10.1942 apare comunicatul transmis de către Consiliul de Miniștri referitor la hotărârea de suspendare a deportărilor în Transnistria. Tot atunci este

transmis și faptul că se respinge planul german de deportare a evreilor din Vechiu Regat în lagărele naziste de exterminare.

11 mai 1943. Guvernul a decis ca evreii să plătească o nouă contribuție excepțională de patru miliarde de lei.

2 octombrie 1943. Se ordonă readucerea în țară a evreilor deportați ca presupuși „*infractori ai disciplinei la muncă obligatorie*”.

Februarie 1944. S-a decis repatrierea orfanilor, însă doar a acelor a căroră le muriseră ambii părinți și care nu depășesc vârsta de 15 ani.

14 martie 1944. Ion Antonescu ordonă repatrierea generală a evreilor care fuseseră deportați în Transnistria. Posturile de radio ale Națiunilor Unite repetă mereu avertismentele, adresate vinovaților de crime împotriva umanității.

19 martie 1944. Germania ocupă Ungaria. Premierul Kállay se refugiază la ambasada Turciei. La 22 martie 1944 era deja instalat un guvern-marionetă condus de Döme Sztójay, fost ambasador la Berlin. La 19 martie 1944 au ajuns la Budapesta membrii Sonderinsatzkommando, condus de către Adolf Eichmann, format din aproximativ 100 de persoane. În majoritatea cazurilor, membrii Sonderkommandoului Eichmann, nu au participat personal la capturarea evreilor, ci au condus doar din culise acțiunea executată de jandarmeria și poliția maghiară.

7 aprilie 1944. Autoritățile maghiare au adoptat un decret în care erau detaliate procedurile care trebuiau urmate în campania de realizare a *Soluției Finale* a chestiunii evreiești. Decretul de ghetoizare a fost elaborat în 26 aprilie și a intrat în vigoare la 28 aprilie 1944.

3 mai 1944. Începe operațiunea de ghetoizare a celor aproximativ 160.000 de evrei din Transilvania de Nord. A existat un cartier general de *dezevreizare* (dejewification) cu sediul la Cluj care era condus de Lázló Ferenczy, asistat de membrii Sonderkommando. Evreii din Transilvania de Nord au fost deportați la Auschwitz-Birkenau, unde a funcționat cel mai mare lagăr de exterminare din zona de ocupație germană. Trenurile care porneau din diferite orașe ale Ardealului de nord ajungeau, de obicei, în trei-patru zile la Auschwitz. Garniturile erau formate din vagoane de marfă și transportau în medie 3.000-3.500 de evrei. În fiecare vagon erau înghesuți 70-90 de oameni. La 7 iulie 1944. Horthy, sub presiunea occidentală crescândă, a ordonat oprirea deportărilor. În timpul Holocaustului numărul evreilor din Transilvania de Nord aflată sub autoritate maghiară care au fost deportați și exterminați a fost de aproximativ 132.000.

23 august 1944. Lovitura de stat de la 23 august 1944 prin care regele Mihai îl îndepărtează de la putere pe Ion Antonescu. Regele a dispus încetarea imediată a colaborării României cu Puterile Axei și începerea tratatelor de armistițiu cu Aliații.

1944-1947. Este o perioadă de tranziție în care se refac structurile comunitare și în special Federația Uniunilor de Comunități Evreiești (F.U.C.E.), desființată de Antonescu în 1942. Apar sau reapar importante ziare evreiești precum *Curierul Israelit*, principalul ziar evreiesc interbelic, ce își încetase apariția în 1940. Reapar în perioada 1944-1945, de asemenea, ziarele sioniste din care cel mai important *Mântuirea*, care cunoaște o serie nouă, între 1944-1948. De asemenea, în aceeași perioadă, organizațiile evreiești internaționale își reiau activitatea în România (J.D.C.; O.R.T.; O.S.E.).

12 septembrie 1944. Se semnează Convenția de Armistițiu cu România. Punctul 14 al convenției prevedea că „Guvernul și Înalțul Comandament Român se obligă să colaboreze cu Înalțul Comandament Aliat la arestarea și judecarea persoanelor acuzate de crime de război”.

19 decembrie 1944. Guvernul român adoptă o lege pentru abrogarea măsurilor legislative antievreiești.

14. EVREII ÎN PERIOADA COMUNISTĂ, EVREII ȘI COMUNISMUL, ANTISEMITISM ÎN PERIOADA COMUNISTĂ, VÂNZAREA ȘI EMIGRAREA EVREILOR

21 aprilie 1945. Este adoptat Decretul-Lege nr. 312 privind „urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război”. Pe baza acestuia, au fost create două Tribunale ale Poporului, la București și Cluj, primul ocupându-se de crimele comise în fostul Regat și în teritoriile intrate sub controlul autorităților românești în spațiul sovietic, iar cel de la Cluj de persoanele din Transilvania și Banat implicate în abuzuri și atrocități. Tribunalele poporului au fost lichidate în iunie 1946, însă procesele au continuat la Curțile de Apel. În august 1947 este promulgată legea 291 care modifica încadrarea juridică a celor implicați în crime antisemite. Legislația românească pentru sancționarea crimelor de război a funcționat cu mai multe modificări până în 1955. Din 1960 infracțiunile respective au fost integrate în Codul Penal.

Decembrie 1947. Vapoarele *Pan York* și *Pan Crescent* au plecat din portul Constanța, având la bord peste 15.000 de evrei din România. Era pentru prima dată în istoria aliya când un număr atât de mare de evrei emigrau în grup. Aceștia au fost inițial internați în Cipru de către autoritățile britanice, iar după 14 mai 1948, au fost duși în nou-creatul stat Israel.

14 mai 1948. Proclamarea statului Israel. În perioada 1948-1952 are loc primul val de *aliya* din România; conform datelor statistice, au emigrat din România în Israel, aproximativ 120.000 evrei, 1/3 din totalul populației evreiești din România la acea dată.

Septembrie 1948. A sosit la București trimisul special al statului Israel, Moshe Agami, cu scopul de a organiza o comisie pentru înregistrarea evreilor care doreau să plece în Israel. În tratativele cu autoritățile române privind emigrarea, partea israeliană lua în considerație situația economică grea a României și se angaja să facă eforturi pentru a o ajuta să iasă din impas.

1 martie 1949. Prin Hotărâre a Consiliului de Miniștri se interzicea activitatea organizațiilor *Joint Distribution Committee* (J.D.C.), *Organization for Rehabilitation through Training* (O.R.T.) și *Oeuvre de Secours aux Enfants* (O.S.E.).

1949-1950. Începe urmărirea și arestarea mai multor lideri sioniști. Organizațiile sioniste sunt caracterizate de către propaganda comunistă drept organizații fasciste. În 1954 au loc mai multe procese în care sunt judecați câteva sute de militanți sioniști, atât lideri importanți (A.L. Zissu, Jean Litman, Mișu Benvenisti), cât și tineri fără funcții în organizații sau evrei care au încercat să plece clandestin din România.

24 noiembrie 1957. Ben-Gurion adresează o scrisoare Președintelui Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române, Chivu Stoica, cu privire la problema familiilor despărțite în urma valului de *aliya* din perioada 1948-1952.

1958. Gheorghiu Dej este sfătuit de către Nikita Hrușciiov să primească marfă și nu bani în schimbul emigranților pentru a proteja imaginea României în situația unei scurgeri de informații. Schimbul s-a desfășurat în produse între anii 1959-1965, statul Israel plătind cu vite și porci de rasă, abatoare automatizate, depozite frigorifice, linii de ambalare moderne, camioane frigorifice etc. Din 1965, la obiectia lui Nicolae Ceaușescu, schimbul s-a făcut în dolari.

1958-1965. Al doilea val de aliya are loc între 1958 și 1965. Au emigrat din România în Israel aproximativ 110.000 evrei. La Miliția Capitalei se formează cozi interminabile și se înregistrează 130.000 de cereri. În 1966 și 1967 media anuală de emigranți a fost de 550. Apoi a crescut la aproximativ 3.000 până în 1974, iar între 1975 și 1989 autoritățile comuniste plafonează numărul emigranților la o medie de 1.500 pe an.

Ianuarie 1992. Recensământul populației. Numărul celor care s-au declarat evrei a fost de 8.955 persoane. Marea majoritate a acestora locuiesc în mediul urban: București (3.877); Iași (565); Timișoara (549); Cluj-Napoca (344); Oradea (284). La recensământul din 2011 numărul evreilor din România a fost de 3.271.

11 aprilie 1997. Este emisă o Ordonanță guvernamentală privind retrocedarea unor proprietăți comunitare evreiești. Prima este clădirea Teatrului Evreiesc de Stat din București. Se hotărăște ca bunurile comunitare evreiești restituite să fie administrate de o fundație ("Caritatea"), administrată de către *Federația Comunităților Evreiești din România* și *World Jewish Restitution Organization*.

7 iulie 1998. A fost emisă Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 13/1998 privind restituirea unor bunuri imobile care au aparținut comunităților cetățenilor aparținând minorităților naționale din România.

2003-2004. S-a constituit și au avut loc lucrările *Comisiei internaționale pentru studierea Holocaustului în România*, prezidată de către Elie Wiesel. La 11 noiembrie 2004 erau prezentate concluziile Comisiei "Wiesel" în care se arăta că autoritățile române poartă principala responsabilitate pentru planificarea și săvârșirea Holocaustului în România. Concluziile raportului au fost asumate de către statul român.

2008. Federația Comunităților Evreiești din România – Cultul Mozaic are un nou statut care a înlocuit Statutul Cultului Mozaic din 1949.

8 octombrie 2009. Este inaugurat Memorialului Victimelor Holocaustului din România.